

40 aastat lasteneuroloogiat Eestis. Meenutab *professor emeritus* Tiina Talvik

Lasteneuroloogia kui iseseisev eriala hakkas välja kujunema 1950. aastatel. Esimesed lasteneuroloogi ametikohad Ühendkuningriigis avati 1955. aastal. Lasteneuroloogia kui eriala sünniks Eestis peetakse aastat 1975, kui TRÜ neuroloogia ja neurokirurgia kateedris asus assistendina tööle lasteneuroloog dr Tiina Talvik ja sai alguse spetsialiseeritud lasteneuroloogiaalane ravi-, õppe- ja teadustöö. Möödunud nelja aastakümne jooksul on eriala leidnud kindla koha meie ravisüsteemis ning õppe- ja teadustöös.

Professor Tiina Talvikut on tema panuse eest eriala kujundamisse pärjatud nii elutöö preemiaga kui ka riikliku teenetemärgiga. Toimetus palus professor Tiina Talvikul meenutada eriala kujunemise algusaastaid. Tiina Talvikuga vestles toimetaja Väino Sinisalu.

Millised olid eeldused ja ühiskonna vajadused lasteneuroloogia kujunemiseks?

Eestis lasteneuroloogia kui eriala loomise vajalikkuses oli veendunud tolleaegne TRÜ pediaatria kateedri juhataja dotsent Leida Keres. Alates üliõpilaspõlvest olin olnud pühendunud neuroloogiahuviline – osalesin üliõpilaste neuroloogiaringsis. Dotsent Keres leidis, et lastehaigla vajab lasteneuroloogi ja nii võttiski mind pärast ülikooli lõpetamist 1962. aastal peaarst dr Haldja Käär tööle Tartu Kliinilisse Lastehaiglassee esialgu jaoskonna pediaatrina. Kuna olin lõpetanud ravisakonna, pidin palju õppima, et saada teadmisi pediaatrias. Järgmisel aastal olin lasteneuroloogia alal täiendusel Leningradis. Ambulatoorset vastuvõttu lasteneuroloogina alustasin Tartus 1965. aastal. Esialgu olin

peaagu ainuke lasteneuroloog Eestis ja seetõttu oli tööd palju, aga kõik oli väga huvitav, ka imikute ja koolieelikute profülaktilised läbivaatused arenguhäirete varaseks avastamiseks (konsulteerisid neuroloog, ortopeed, silmaarst, kõrvaarst jt).

Samas ilmnis vajadus arenguhäiretega lapsi süstemaatiliselt ravida. Peamiseks raviviisiks sai füsiaatiline ravi – massaaž ja võimlemine. Maie Kinkar, kes oli lastepolikliiniku vanemõde, on esimene laste rehabilitatsiooni spetsialist Eestis. Kui Tartu I Väikelastekodus avati 1970. aastal 5 voodit laste rehabilitatsiooniks, siis läks sinna tööle ka Maie Kinkar. Seega algas statsionaarne laste neuroloogiliste haiguste ravi Eestis neurorehabilitatsioonist. Väikelastekodu ruumides avati 1978. aastal lastehaigla psühhoneuroloogia osakond, mis kujunes, eriti selle tegutsemise viimase kümnendi jooksul, laste neurorehabilitatsiooni keskuseks koos hästi koolitatud meeskonnaga.

Sealsed osakonnajuhatajad on olnud Vaike Karu (1978–1981), Anu Veedler (1981–1986), Reet Rein (1986–1998). Nüüdseks on reformide tulemusena statsionaarne neurorehabilitatsioon asendunud ülekaalukalt ambulatoorse abiga.

Tegelikult alustati laste neurorehabilitatsiooni veelgi varem. Professor Ernst Raudami initsiatiivil avati 23. detsembril 1958. aastal Haapsalu Vabariiklik Lastesanaatorium (tookordne juhataja dr Tiiu Virro-Liik, hiljem dr Mai Salk) poliomüeliiti põdenud laste järelraviks.

Miks peetakse 1975. aastat lasteneuroloogia algusaastaks Eestis?

Olen sügavalt veendunud, et just lasteneuroloogi asumine tööle õppejõuna, õppe- ja teadustöö ning ravitöö ühendamine on olnud selleks teguriks, mis on lubanud lasteneuroloogial Eestis areneda praegusele heale euroopalikule tasemele. Seetõttu on ilmselt 1975. aasta märgilise tähtsusega, kuigi tösi, eeldused ja ettevalmistused selleks olid kestnud enam kui 10 aastat.

Olin kaitsnud 7. detsembril 1973 kandidaadiväitekirja („Vaimse alaarenguga ja kaasasündinud anomaaliatega laste tsütogeneetiline uuring ja meditsiinilis-geneetilise konsultatsiooni küsimused“) ning sama aasta novembrist määratud vabariigi pealasteneuroloogiks, ilmselt seepärast arvaski professor Ernst Raudam, et sobin õppejõuks. Esialgu jätkasin tööd Vabariikliku Kliinilise Haigla meditsiinilis-geneetilise konsultatsiooni kabineti juhatajana.

Asunud tööle neuroloogia ja neurokirurgia kateedrisse, oli vaja

tõestada, et lasteneuroloogia on eraldiseisev eriala, et laste närvihaigused avalduvad sageli teisiti kui täiskasvanutel, et tserebraalparalüüsil on nii kerged kui ka rasked vormid, et lastel esinevad ka neurodegeneratiivsed haigused, mida peeti täiskasvanute neuroloogia pärusmaaks, samuti pidasime tähtsaks neurogeneetika probleeme. Lasteneuroloogia ongi oma arengu algusest peale olnud tihedalt seotud geneetikaga. Tagantjärele sellele ajaperioodile mõeldes oli see pisut kahtlev suhtumine erialasse ja diskussioonid kahtlemata oluliseks arendavaks jõuks.

Pärast lastevoodite avamist hakkasime ravima haigusi, millest enne poldud kuulnud (Retti sündroom, Menkesi sündroom jt) või oli vähe kuulnud (Gilles de la Tourette'i sündroom jt). Seega tuli ka arusaam, et lapsi on parem uurida ja ravida, kui neil on eraldi osakond. 5. detsembril 1976 avati Tartu Maarjamõisa Haiglas (Puusepa 2) 20 voodiga osakond, mille avamisega muutus kindlasti paremaks nii üliõpilaste õpetamine kui ka täienduskoolituste korraldus, kuna lisaks haigusjuhtude aruteludele oli võimalik haigeid ka demonstreerida.

Seadsime oma eesmärgiks lapse-, perekeskse lähenemise, laste arengu ja sellest kõrvalkallete varase avastamise ning selle valdkonna õpetamise, laste närvihaiguste eripära ja varase avastamise, neurogeneetika õpetamise, nüüdisaegse ravi koos meeskondliku lähenemisega (abiks arstid Merike Lüüs, Helgi Rätsep, Maie Schmit, logopeedid Tiiu Soopõld, Anu Orasson ja füsioterapeudid Tiiu Rämmar, Maie

Kinkar), teadusuuringud, järelkasvu kasvatamise (aspirandid) ja tudengiteaduse aktiveerimise. Eriala arengule aitasid kindlasti kaasa üliõpilased, kes innukalt hakkasid tegema teadustööd. Esimene üliõpilane-lasteneuroloogiahuviline oli dr Haide Mets-Pöder, kes tegi uurimistöö „Perinataalse asfüksia mõju lapse varasele arengule“ 1972. aastal. Innukalt osalesid üliõpilased Lea Urb, Irja Lutsar, Tiina Rägo, Anneli Kolk, Mikk Jürisson, Aaro Toomela, Eve Tulu-Õiglane ja paljud teised.

Millised on olulisemad tähised 40 aasta pikkusel teekonnal?

Oluliseks tuleks pidada lasteneuroloogia osakonna avamist Tallinna Lastehaiglas 28. novembril 1979 dr J. Kreegi toetusel. Selle osakonna juhatajaks sai dr Valentin Sander.

Kuna 1982. aastal oli valminud uus lastekliiniku hoone Lunini 6, hakati 1989. aastal peaarst Kaljo Miti ning peaarsti asetäitjate Endla Kõöbi ja Irja Lutsari initsiatiivil koondama kõiki lastega seotud osakondi lastekliinikusse ning 17. septembril 1990 avati n-ö uues kodus lasteneuroloogia ja neurorehabilitatsiooni osakond, mis oli kindlasti kasuks eriala arengule.

1980. aastatel alustasid esimesed aspirandid, kellega koos püüdsime lahendada asfüksia põhjusi ja leida varaseid hüpoksilis-isheemilise ajukahjustuse tunnuseid ning uurida kaugtulemusi (juhendasime koos professor Ain-Elmar Kaasikuga): Anneli Tammperre-Kolk (teaduskraad 1984. a), Malle Mälksoo-Hämarik (1988. a), Anu Kangro-Sööt (1989. a).

Koostööd Soome lasteneuroloogidega alustasime 1980ndate

lõpus. 1990. aastal asutasime Balti Lasteneuroloogide Assotsiatsiooni. 1991. aastal oli selle esimene konverents ja need on toimunud regulaarselt praeguseni. Hindamatu on olnud professor Pirkko Santavuori, Marja-Liisa Granströmi, professor Helen Crossi, professor Walter Emde Boase abi. Koolitasime maakonnades töötavaid neurolooge, et avada igas maakonnas lasteneuroloogiline vastuvõtt. Saime juurde hulga armsaid kolleege, kelleks olid näiteks Maia Siitan, Ilmi Kaseväli, Niina Neglasson, Anne Lepik jt, kelle abil sõeluti välja lapsed, kes vajasisid neuroloogilist jälgimist ja/või täpsemaid uuringuid.

Lasteneuroloogia kui pediaatria lisaeriala eriresidentuur seadustati Eestis 2011. aastal. Esimeseks lasteneuroloogia residentiks sai doktorikraadiga Rael Laugesaar (väitekirj „Lapseea insult Eestis“, 2010). Nüüdseks on saanud „õpetatud“ lasteneuroloogiks Klari Noormets (doktoriväitekirj valminud 2014. a professor Vallo Tillmanni juhendamisel). Residentuuris jätkavad õpinguid veel 3 noort kolleegi: Kadi Veri, doktoritöö „Lapseea epilepsia Eestis“ lõpetamisel, ning Reelika Part ja Stella Lilles. Seega on järelkasv olemas, kuid õppetsükli pikkust arvestades vajame kindlasti pidevalt noorte juurdekasvu.

Lasteneuroloogidest on väitekirja kaitsnud veel Anneli Beilmann, Inga Talvik, Eve Õiglane-Šlik, Rael Laugesaar.

Eesti Lasteneuroloogide Selts asutati 11. oktoobril 2013 Tallinnas.

Nüüdseks on abi lasteneuroloogias koondunud peamiselt kahte suure keskusesse Tartus ja Tallinnas.